

istiyordu. 1995'te özellikle Sünnî-Şîî ihtilâfını sona erdirmek için Millî Birlik Konseyi (Millî Yekcîhetî Konsül) adıyla bir yapı oluşturulmasına öncülük etmiş, 2012'de bu yapı yeni bir düzenleme ile güçlendirilmiştir. Kâdî Hüseyin Ahmed 1985-1992 ve 1992-1996 yılları arasında iki dönem Pakistan Senatosu'na üye seçilmiş, ancak ikinci dönemde hükümeti protesto etmek için süresi dolmadan istifa etmiştir. 2002 seçimlerinde de Müttehîde Meclis-i Amel listesinden Pakistan Millet Meclisi'ne girmiş, bir dönem Müttehîde Meclis-i Amel grup başkanı sıfatıyla görev yapmış, 2002-2008 yıllarında Müttehîde Meclis-i Amel'in başkanlığına getirilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Keşmir'in bağımsızlığıyla ilgili bir konuşma yapan Kâdî Hüseyin, Keşmir'den başlayarak Pakistan, Afganistan, İran ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerini de içine alan büyük bir İslâm hilâfeti teşkil edilebileceğini söylemiştir (Warikoo, s. 11). Bu arada Sudan'da Hasan Türâbî ile General Ömer el-Beşîr arasındaki ihtilâfların giderilmesinde aracılık yapmış, aynı şekilde Irak-Küveyt, Filistin, Bosna, Kosova, Eritre, Çeçenistan ve Burma'daki problemlerin çözümü için çaba harcamış, 2009 yılında Filistin halkını ve Gazzeliler'i desteklemek amacıyla İsrail aleyhinde büyük bir miting düzenlemiştir. Onun cihad ve savaş konusundaki söylemleri sert ve kışkırtıcı olsa da (Ahmed – Balasubramanian, s. 84) ülke içinde kargaşaya yol açacak hiçbir girişimde bulunmamış, sorunların demokratik yollarla çözülmesi yolunda çaba göstermiş, *Hem Keysâ Pâkistân Benâ'engey* adlı kitabının "Kanlı Bir Devrim mi İslâmî Bir Devrim mi?" başlıklı bölümünde bu konuya temas ederek barış yolunu yeğlediğini ifade etmiştir (s. 31-33). Ancak kendisi Hindistan ve Batı basınında farklı bir karakterde gösterilmeye çalışılmıştır. 2003'te yakalanan bir el-Kâide mensubu dolayısıyla Cemâat-i İslâmî'nin bu yapıyla bağlantısı bulunduğu iddialarına karşı el-Kâide ve Üsâme b. Lâdin'in bir Amerika-İsrail projesi olduğunu söylemiştir. Üsâme b. Lâdin'in şöhret kazanmadan önce kendisini birkaç defa ziyaret etmesi onu daha yakından tanımasını sağlamıştır (Ahmed – Balasubramanian, s. 90-91, 124).

Aynı zamanda iyi bir hatip olan Kâdî Hüseyin Ahmed konuşmalarında Kur'ân-ı Kerim'den âyetler okur, Muhammed İkbâl'in şiirlerinden de faydalanırdı. Ona göre İkbâl insanları ümitsizlikler karşısında direnç göstermeye ve daima ileriyeye

bakmaya teşvik eden bir şairdi. Kendisini tanıtırken, "Benim kişiliğimi İkbâl'in çaresizlikler karşısındaki umut mesajı ile Mevlânâ Mevdûdî'nin vizyonu ve mücadelesi oluşturdu" demiştir (*Kavmî Dacîst [Qaumi Digest]*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, Lahor Şubat 2013). Kâdî Hüseyin, vefatının birinci yıl dönümünde İslâmâbâd'da siyaset ve devlet adamlarının, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katıldığı bir anma programıyla anılmış, 7 Ocak 2015 tarihinde Lahor'da "Kavmî Seminar Be-Yâd-ı Kâdî Hüseyin Ahmed" adıyla bir sempozyum düzenlenmiştir. Ayrıca onun yazılarını içeren *Međâmîn-i Kâdî Hüseyin Ahmed* başlıklı bir kitabı yayımlanmıştır (Lahor 2006). Hayat hikâyesini, siyasal ve toplumsal düşüncelerini, başkalarının onun hakkındaki görüşlerini içeren ve İdâre-i Fikr ü Amel tarafından yayımlanan *'Azîz-i Cihân Kâdî Hüseyin Ahmed* adlı kitabı (İslâmâbâd 2014) 22 Mayıs 2014 tarihinde İslâmâbâd'da geniş katılımlı bir toplantıda tanıtılmıştır. Kızı Semîa Râhil Kâdî'nin *Sefer-i İnşûlâb* (Lahor 2007) ve *Kâdî Hüseyin Ahmed key Devr-i İmâret key Seng-i Mîl* (Lahor 2007) adlı iki çalışması bulunmaktadır. Bunların dışında Pakistan'ın önemli dergi ve gazetelerinde onunla ilgili özel sayılar çıkarılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî Hüseyin Ahmed, *Hem Keysâ Pâkistân Benâ'engey*, Lahor, ts. (İdâre-i Tercümânü'l-Kur'ân), s. 31-33; Seyyed Vali Reza Nasr, *The Vanguard of Islamic Revelation: The Jama'at-i Islami of Pakistan*, Berkeley 1994, s. 50; Mumtaz Ahmad, "Islamic Fundamentalism in South Asia: The Jamaat-i-Islami and the Tablighi Jamaat of South Asia", *Fundamentalisms Observed* (ed. M. E. Marty – R. Scott Appleby), Chicago 1991, s. 484-485; Kâmrân Râcpût, *Kâdî Hüseyin Ahmed ki Dînî aor Siyâsi Hîdmât*, Lahor 2005; Zahid Shahab Ahmed – Rajeshwari Balasubramanian, *Extremism in Pakistan and India: The Case of the Jamaat-e-Islami and Shiv Sena*, Colombo 2010, s. 84, 87, 90-91, 124; Riaz Mohammad Khan, *Afghanistan and Pakistan: Conflict, Extremism and Resistance to Modernity*, Karachi 2011, tür.yer.; K. Warikoo, "Religious Extremism and Terrorism in Pakistan and Its Implications", *Himalayan and Central Asian Studies*, XV/3, New Delhi 2011, s. 11; Hurşîd Ahmed, "Muhterem Kâdî Hüseyin Ahmed", *Mâhnâme 'Âlemî Tercümânü'l-Şur'ân*, Şubat, Lahore 2013, s. 3-19; Khaled Ahmed, "Saint Qazi", *Newsweek Pakistan*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, Lahor 25 Ocak 2013 (<http://newsweekpakistan.com/saint-qazi/> [10.05.2015]); *Urdü Dâcîst*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, LIII/3, Lahor 2013; Şâhid Hamîd, "Kâdî Hüseyin Ahmed Cehd-i Müselsel ka İstîfâre tey", *Rûznâme İkspres (Daily Express)*, Lahor 7 Ocak 2013, s. 16; "Transition: Qazi Hussain Ahmed dies at 74: The Most Popular Chief of JI Served as the Party's Chief for 22 Years", *The Express Tribune with the International New York Times*, Karachi, 6

Ocak 2013; Hamîd Gül, "Kâdî Hüseyin Ahmed Ek İnşûlâbî Siyâsetdân Ek Ehâdsâz Şahşiyet", *Dânâ-i-Râz*, Lahor Nisan 2013; M. Riyâz Ahter, "Pâkistânî Siyâset ka Mu'teber Havâle Kâdî Hüseyin Ahmed 'Âşîk-ı İkbâl Bhî Râhî Adem Huey", *Neve'ey Vakt*, özel sayı [baskı yeri ve yılı yok]; *Kavmî Dacîst (Qaumi Digest)*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, Lahor Şubat 2013; Jamshed Khan, "The Rise of Political Islam in Khyber Pakhtunkhwa: The Case of Muttahida Majlis-e-Amal (MMA)", *The Dialogue: A Quarterly Research Journal*, IX/3, Peshawar 2014, s. 299-312; Abdürrâfi Resûl, "Kâdî Hüseyin Ahmed Millet-i İslâmîye ka 'Azîm Sermâye tey", *Cihâd-ı Keşmîr*, <http://www.jihadekashmir.net/index.php/component/content/article/920130202114804/2220130209123147> (30.05.2015).

KHALID RAHMAN – MARIA KHAWER

KÂDİRÎ, Muhammed b. İdrîs

(محمد بن إدريس القادري)

Ebü Abdillâh Muhammed
b. İdrîs b. Muhammed
b. el-Gâlî el-Kâdirî el-Hasenî el-Fâsî
(1874-1931)

Faslı muhaddis,
fakih ve mutasavvîf.

1291'de (1874) Fas'ta dünyaya geldi. Talebesi Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî ve Ahmed Sekîrec'in verdiği bu bilgiye karşılık diğer talebesi Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde'nin Dârülbeyzâ'nın güneyindeki Cedîde şehrinde doğduğuna dair kaydı zühul eseri olmalıdır. Zira birçok kaynakta kendisinin Cedîde'ye daha sonra yerleştiği belirtilir. Soyü Hz. Hasan'a kadar uzanır. Kâdirî, Fas'ta Câmîu'l-Karaviyyîn'de öğrenim gördü ve fıkıh, usul, hadis, mantık, Arap dili ve edebiyatı okudu. Hadis ve fıkıh sahalarındaki bilgisiyyle tanındı. Amcasının oğlu Muhammed b. Kâsim el-Kâdirî, Şeyhülcemâa İbnü'l-Hayyât ez-Zükkârî el-Hasenî, Ca'fer b. İdrîs el-Kettânî, Miknâs kadısı Ebû'l-Abbas Ahmed b. Tâlib İbn Sûde, Muhammed b. Tihâmî el-Vezzânî, Muhammed Mustafa Mâûlayneyn gibi âlimler onun hocalarından bazılarıdır. Şeyh Muhammed b. A'rec es-Süleymânî ve Ebû Bekir Şuayb et-Tilimsânî'nin aracılığıyla Derkâviyye, Tihâmî b. Muhammed el-Haddâvî eş-Şâvî'nin aracılığıyla da Kâdirîyye tarikatına intisap etti ve onlardan hilâfet aldı. 1912'de hacca gitti; bu sırada Halep, Şam ve Kahire gibi ilim merkezlerinde âlimlerle tanışıp kendilerinden faydalandı; Bedreddin el-Hasenî, Ali b. Zâhir el-Veterî ve Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî'den icâzet aldı. Talebeleri arasında Muhammed Mekki b. Muhammed el-Betâvirî, Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî (hocasından aldığı umumi

icâzeti için bk. *el-Bahrü'l-âmiğ*, I, 260-273), Ebü'l-Fazl İbnü's-Siddîk el-Gumârî, Muhammed Bâkır el-Kettânî ve kardeşi Muhammed Mehdi el-Kettânî, Ahmed b. Ayyâşî Sekîrec ile meşhur tarihçi Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde gibi âlimler vardır. Hayatının sonuna doğru Cedîde'ye göç etti, 8 Rebiülâhîr 1350 (23 Ağustos 1931) tarihinde burada vefat etti ve Kâdiriyye Zâviyesi'nde defnedildi. Kâdirî hadis ilminde bölgenin tanınmış hâfızları arasında yer almış ve "hâfızü'l-Cedîde" diye anılmıştır. Tirmizî'nin *es-Sünen*'ine yaptığı şerh bu konudaki dirayetini gösterir. Mâlikî mezhebine mensup olmakla birlikte hadis naslarını mezhep hükümlerine tercih ederdi. Sahnûn'un *el-Müdevvene*'sinin uzun bir aradan sonra onun tarafından yeniden şerhedilmesi de bununla ilişkilidir.

Eserleri. Kâdirî'nin ikisi dışında henüz yayımlanmamış olan elli civarındaki eserinin Cedîde'de ahfadının elinde bulunduğu tahmin edilmektedir. Talebesi Ebü'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî, bir listesini verdiği eserlerinin genel olarak muhakkik muhaddislerin değil müteahhirin âlimlerinin telif tarzında yazıldığını kaydeder (a.g.e., I, 257; eserlerinin bir listesi için ayrıca bk. İbn Süde, *Sellü'n-nişâl*, s. 62-63). **Hadis:** *İzâletü'd-dehş ve'l-veleh fi şihhati hadîsi "mâ'ü zezem limâ şürîbe leh"* (Kahire 1330; nşr. Nâsîrüd-din el-Elbânî – Zühayr eş-Şâvîş, Beyrut 1414/1993), *Arfû'l-ânberî'l-vemezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî* (şerhin tamamlanamamış sekiz büyük ciltlik kısmı eserin ancak yarısını teşkil etmektedir), *el-Kavlü'r-râkî fi halli mâ eşkele min Elfiyyeti ve şerhi'l-Hâfız el-İrâkî, Hâşiye 'alâ Şerhi Zekerîyyâ el-Enşârî 'alâ Elfiyyeti'l-İrâkî* (Akvemü'l-merâkî 'alâ Şerhi Elfiyyeti'l-İrâkî), *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-İmâm es-Senûsî* (Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin *Şahîh-i Müslim* üzerine yazdığı eserle ilgili olmalıdır), *el-Kevâkibü'l-müntesire fi'l-eğâdîsi'l-müştehire, el-Beyân ve'l-izâh li-mu'allekâti Mukaddimeti İbni's-Salâh, el-Eğâdîsü'l-müstetâbe fi ba'zi mâ verede fi fazli'd-du'â ve şürûti'l-icâbe, el-İlmâ' bimâ yete'allağu bi-şey'in min mes'leti'r-rağşi ve's-semâc, er-Ravzû'l-âtrû'l-müntesir şezâhû ledâ külli nâzır bimâ yete'allağ bi-hadîsi men kâle ene mü'minün fe-hüve kâfir, en-Ni'amü'l-müseddele fi hadîsi'l-besmele ve's-salât ve'l-hamdele, eṭ-Ṭâli'u's-sa'îd fi's-salâti ve's-selâm 'ale's-seyyidi'r-reşîd, ed-Delâ'il 'alâ ma'rifeti*

ricâlî's-Şemâ'il (Tirmizî'nin *eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye*'si üzerine yapılan bir çalışma olduğu anlaşılmaktadır), *Tatyi-bü'l-enfâs bi-tevhîni eseri İbn 'Abbâs, er-Rahmetü'l-mühdât fîmâ yete'allağ bi-soḥbeti Büsr b. el-Ertât.*

Fıkıh: *Sebilü'l-muhsinîn ilâ fazli'l-cihâd fi sebîli rabbi'l-âlemîn* (Fas 1326, müellifin *Sübülü'r-reşâd fi fazli'l-cihâd* adlı hacimli eserinin muhtasarıdır, *Sebilü'l-hidâye ilâ fazli'r-rihtâye* adlı eseriyle birlikte yayımlanmıştır; muhtevası için bk. Menûnî, *Mezâhiru yaḳaḳa*, II, 390-391), *er-Ravzû'l-hetûn fi'kṭitâfi mâ denâ min Müdevveneti Saḥnûn* (*el-Müdevvene*'nin şerhidir), *Muḳaddimeti Müdevveneti Saḥnûn, Merâkî'l-vuşûl ilâ şerhi Manzûmeti'l-Kevâkibi fi 'ilmi'l-uşûl, İzâletü'l-anâ' 'ani'l-müteḥayyir fi mes'leti hel şer'u men ḳablenâ şer'un lenâ, Faşlü'l-mücâdile bi-taḳḳiki vaḳfi ziyâdetin: ve men lağâ felâ cum'ate lehû, 'Unvânü's-sa'âde fi fazli mevti's-şehâde, Muḳtaşaru Mî'râci's-su'ûd ilâ mâ yüclebû mine's-sûd* (Ahmed Bâbâ et-Tinbükî'nin Sudanlı zencilerin köleleştirilmesiyle ilgili eserinin ihtisarıdır), *en-Nezâ'ir ve'l-inbâh fi icthâdi mevlânâ Resûlillâh, es-Seyfû's-şârim fi 'unuḳi'z-zâlim, Bülûğu'r-rızâ bi-şerhi'd-Dürreti'l-beyzâ* (Ahdarî'nin ferâize dair manzum eseri üzerine yazılmış olmalıdır).

Tasavvuf ve Ahlâk: *el-İlhâmâtü'l-menâmiyye bi'l-füyûzâtî'l-ilâhiyye, el-İlmâm bi-şey'in mimmâ yete'allağ bi'l-aḳṭâm, İsticlâbü'l-ımdâd bi-zikri âdâbi'l-evrâd, Esbâbü'l-izâh li-tenvîmi (tetmîmi)'l-ervâh, Tahrikü kâmini'l-eşvâḳ ilâ ma'rifeti ba'zi kerâmâti kutbi'l-İrâk* (ceddi Abdülkâdir-i Geylânî hakkındadır), *el-Hulelü's-sündüsiyye ilâ talebi'l-izn fi't-ṭarîḳati'l-Muḳammediyyeti'l-Kâdiriyye, er-Risâletü's-Şu'aybiyye fi'l-evrâd ve't-terbiye 'alâ ṭarîḳati's-sâdâti'l-Kâdiriyye, Fütûhu'l-ğayb fi tercemeti Ebî Medyen Şu'ayb, el-Fütûḫâtü'l-fâşiye fi şürûti men yeşlühu li'l-meşîḥa ve't-terbiye, el-Mevâhibü's-sâriyye fi menâḳibi zi'l-kerâmâti's-sâmiyye eş-Şeyḫ Ebî Şu'ayb es-Sâriyye* (Ebû Şuayb Eyyûb b. Saîd es-Sanhâcî hakkındadır), *ed-Dürerü'l-mübteḥice fi şerhi'l-Ḳaşideti'l-münferice* (İbnü'n-Nahvî'nin eseri üzerine yazılmıştır).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî, *el-Mu'cemü'l-vecîz li'l-müstefîz* (nşr. Ebû Abdullah es-Siddîk el-Gumârî), Kahire 1373/1953, s. 28;

a.mlf., *el-Bahrü'l-âmiğ fi merviyâtî İbni's-Şiddîk*, Kahire 2007, I, 62, 257-274; İbn Süde, *Delîlü mü'errihî'l-Mağribi'l-aḳşâ*, Dârülbeyzâ 1960-65, I, 228; II, 327-328; a.mlf., *Sellü'n-nişâl li'n-niḳâl bi'l-eşyâḥ ve ehli'l-kemâl: Fihri-sü's-şüyûḥ* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, s. 61-63; a.mlf., *İthâfû'l-mütâli' bi-vefeyâti a'lâmi'l-ḳarni's-sâlis 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, II, 458; Menûnî, *el-Meşâdirü'l-Arabiyye li-târîhi'l-Mağrib*, Muhammediye 1410/1980, II, 147, 227; a.mlf., *Mezâhiru yaḳaḳati'l-Mağribi'l-hadis*, Beyrut 1405/1985, II, 389-391; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 28; Cîrârî, *et-Te'lif ve neḳatühû bi'l-Mağrib fi'l-ḳarni'l-işrin min 1900 ilâ 1972*, Rabat 1406/1985, s. 103; Fevzi Abdurrezzâk, *el-Maṭbû'âtü'l-haceriyye fi'l-Mağrib*, Rabat 1406/1986, s. 59; Muhammed el-Kâdirî – Muhammed Melşûş, *Fihri-sü'l-maṭbû'âtü'l-haceriyyeti'l-Mağribiyye*, Dârülbeyzâ 2004, s. 93-94; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *Neşrü'l-cevâhir ve'd-dürrer fi 'ulemâ'ül-ḳarni'r-râbi' 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 1051-1053; İbn Zeydân, *Mu'cemü' ṭabaḳâti'l-mü'ellifîn 'alâ 'ahdi devleti'l-Aleviyyîn* (nşr. Hasan el-Veczânî), Rabat 1430/2009, II, 286; Abdülkâdir Su'ûd, "Kâdirî, Muhammed b. İdrîs", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Sale 1425/2004, XIX, 6575; Ebü'l-Fazl İbnü's-Siddîk el-Gumârî, *Sebilü'l-tevfîḳ fi tercemeti 'Abdillâh b. eş-Şiddîk*, s. 51, <http://tr.scribd.com/doc/126202141/Sabe-El-Abdullah> (13.07.2013); M. Hamza b. Ali el-Kettânî, "Tercemetü Hâfîzi'l-Cedîde eş-Şerîf Muhammed b. İdrîs el-Kâdirî", <http://cb.rayaheen.net/showthread.php?tid=15956> (13.07.2013). AHMET ÖZEL

KÂFÎ, Muhammed b. Yûsuf

(محمد بن يوسف الكافي)

Muhammed b. Yûsuf b. Muhammed el-Hayderî et-Tûnisî el-Kâfî (1861-1960)

Tunuslu Mâlikî âlimi.

Tunus'un kuzeybatı kesiminde bulunan Kâf şehrinde doğdu. Nesebi Hz. Hasan'a ulaştırılır. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi. Gençlik yıllarında zahirecilikle meşgul oldu. Sefâkus'a bağlı Cebeniyâne'de Şeyh Muhammed b. Mahmûd el-Cebeniyânî'nin aracılığıyla Halvetiyye tarikatına intisap etti. Yine onun tavsiyesiyle yirmi yedi yaşında iken ilme yöneldi. Süse yakınlarında bir sahil beldesi olan Verdânîn'de iki yıl kalarak Habîb el-Bekkûş ve Ferec Kureyse'den Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, ferâiz ve matematik okudu. Daha sonra Ezher'de tahsil görmek amacıyla yola çıktı. Libya'nın Bingazi Limanı'na geldiğinde İskenderiye'ye gidebilmek için beş ay kadar gemi bekledi. Burada Mâlikî mezhebinde meşhur pek çok görüşe muhalif olan Senüsiyye'ye mensup bir grupta yaptığı tartışmalar üzerine idarî makamlara ihbar edilince Trablusgarp'a geri gönderildi. Fransız konsolosluğundan bir görevli